

"כל שנעשה רחמן על האכזרים לסוף נעשה אכזר על הרחמנים"

לקחים אקטואליים של מדרש עתיק יומין

אליאב שוחטמן

בנפגעים נוספים. "הרחמנים" באמירה זו, במשמעותה האקטואלית, הם אפוא **כלל הציבור**, אשר הרחמנות כלפי האכזרים היא אכזריות כלפיהם.

רעיון זה, שלפיו גילוי יחס של רחמנות כלפי הרשעים, הראויים לעונשים חמורים, יש בו משום התאכזרות כלפי החברה בכללותה, מצוי גם בדברי הרמב"ם בספרו מורה-נבוכים.² על הפסוק (שמות כא, יד): "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה – מעם מזבחי תקחנו למות", כותב הרמב"ם, ש"איש הזדון והרשע (שהורג במזיד ונתחייב מיתה) – אם ביקש חסותו, אין נותנים לו מחסה ואין מרחמים עליו... כי הרחמנות על הרשעים – **אכזריות על כל הבריות.**"

במספר מקרים נעשה שימוש באמירה זו, במשמעותה העממית הנזכרת, על-ידי בתי המשפט בישראל, בבואם להכריע בדבר העונש הראוי לאדם שעבר עבירות חמורות. בדוגמאות שיובאו להלן, כלל הציבור עלול להימצא ניזוק כתוצאה מיחס סלחני של בתי המשפט כלפי עוברי עבירות חמורות, ועל כן אל לו לבית המשפט לנהוג במידת הרחמים כלפי מי שאינו ראוי ליחס שכזה.

לפני בית המשפט העליון התברר ערעורם של כמה נאשמים בעלי עבר פלילי, שהורשעו בעבירות חמורות של שוד מזוין ועוד, ונגזרו עליהם עונשי מאסר קשים. בדחותו את הערעור על חומרת העונש, כותב בית המשפט העליון בפסק דינו:³

המערערים... לכולם עבר פלילי ארוך המעיד עליהם שהפשע נעשה להם דרך חיים. מאחר שהם אסרו מלחמה על החברה, חייבת החברה באמצעות

רחמנות על האכזרים – פגיעה בכלל הציבור

באימרה העממית הידועה: "כל שנעשה רחמן על האכזרים לסוף נעשה אכזר על הרחמנים", שמקורה במדרש חז"ל (ראו להלן), מרבים לעשות שימוש בימינו כלפי דרך טיפולה של הממשלה בטרור הערבי, למן תחילתו של הגל הנוכחי, הקרוי "אינתיפאדה" שנמשך כבר למעלה משנים עשרה-שנים, ואשר קשה לראות את קיצו; במיוחד אמורים הדברים ביחס לדרכי טיפולה של הממשלה בטרור מאז נחתמו הסכמי אוסלו, כאשר מצד אחד היא מכריזה על המשך המלחמה בטרור, אבל בעת ובעונה אחת היא מספקת נשק לארגונים שלא חדלו מדרך הטרור, ונמנעת מלפגוע באישים אשר איתם היא נושאת ונותנת על "שלום", בעוד אלה אחראים להמשך פעילות הטרור נגד ישראל.

כלפי הממשלה נשמעת הטענה, שאין היא מדכאת את הטרור ביד קשה ואף נכנעת לטרור, בהסכימה לנהל משא ומתן מדיני עם ארגוני הטרור "תחת אש", מה שמזמין טרור נוסף.¹ משמעותו של מאמר חז"ל הנזכר בהקשר האקטואלי היא, שמי שנוהג (הממשלה) ברחמנות, קרי: ברפוף, עם אנשים אכזרים – הלא הם פעילי הטרור למיניהם – סופו שנעשה אכזר כלפי כלל הציבור, הנדרש לשלם את המחיר על ההתנהגות הרכה של הממשלה

¹ ראו ב' נתניהו, "הטרור – ממטרד טקטי לסכנת כוון אסטרטגי", בתוך: "אסטרטגיה מדינית בעידן של טרור מער-קו", בעריכת א' סתיו, מודן 1977, 134, בעמ' 140.

² חלק ג, לט. ראו גם: ילקוט מעם לועז לשמות כא, יד.

³ ע"פ 414/76 אוחנה נ' מדינת ישראל, פ"ד לב (1), 295, בעמ' 305.

אליאב שוחטמן הוא פרופסור למשפט עברי ומשמש כראש המכון לחקר המשפט העברי בקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית בירושלים. איש פירסם בחוברות רבות של **נתיב**.

מוסדותיה ובהם בתי המשפט להתגונן בפניהם, אין דרך אחרת אלא להרחיק אותם ממנה לתקופה ארוכה מאוד, כדי שלא יוכלו לחזור ולהזיק. אין ההתחשבות בנתונים אישיים הטמונים במבנה הנפשי של המערערים ובסבל משפחותיהם יכולה לעמוד בפני הצורך החיוני בשמירה על שלום הציבור המחייבת את בית המשפט להקשיח לבו, כי רחמנות שאינה במקומה סופה התאכזרות בציבור.

במקרה אחר דובר באדם שהורשע בעבירה של גרימת חבלות חמורות לאשתו, ואף על-פי-כן הוחלט על ידי בית משפט השלום שלא להטיל עליו עונש של מאסר בפועל. על החלטה זו הוגש ערעור, ובהחלטו לקבל את ערעורה של המדינה, קובע בית המשפט המחוזי בבאר שבע:⁴

עונשים חמורים על עבריינים דוגמת הנאשם מחויבי המציאות, הן כדי להגן על בני משפחה והן כדי להמחיש למכים ולציבור בכללותו את החומרה שבהתנהגות אלימה גם בתוך המשפחה, וכי יש לשלול תכלית שלילה את התיזה המשלימה עם האפשרות שבני אדם הנתונים במצוקה ימצאו פורקן למצוקותיהם באורח הרסני, הן בשתייה לשוכרה והן בהתנהגות אלימה בתוך הבית. יש לתת ביטוי ולהמחיש שהחברה אינה יכולה להשלים עם תופעות כאלה ושאינה מוכנה להתייחס אליהם בהבנה ובסלחנות. ובלשון חז"ל: "כל שהוא רחמן על אכזרים, לסוף נעשה אכזר על רחמנים"... עוד אוסיף כי להימנעות מענישה מחנכת ומרתיעה במקרים של אלימות במשפחה יש כדי ליצור סיכונים ישירים בעתיד לכל החלשים העלולים להיקלע לתחום סערת זעם של דמות אלימה.

בפני בית משפט השלום הועמד אדם אחד לדין בגין עבירה של החזקת סמים. לנאשם היה עבר עשיר של הרשעות בעבירות שונות: התפרצויות וגניבה, החזקת סמים מסוכנים וסחר בהם, תקיפה ועוד. בדחותו את בקשת הנאשם להקלה בעונשו, קובע בית המשפט בעקבות הפסיקה הנזכרת לעיל של בית המשפט העליון:⁵

כבר נפסק בבית המשפט העליון כי אין ההתחשבות בנתונים אישיים הטמונים במבנה הנפשי של הנאשם ובסבל משפחתו יכולה לעמוד בפני הצורך החיוני בשמירת שלום הציבור, המחייבת את בית המשפט להקשיח את ליבו, כי רחמנות שאינה במקומה סופה התאכזרות בציבור... "כל שהוא רחמן על אכזרים לבסוף נעשה אכזרי על הרחמנים".
ונאמר גם ברמב"ם... "שהרחמנות על עבריינים, אכזריות היא על כל הברואים"... אני סבור שיש להחמיר בדינו של הנאשם ולמנוע את הסכנה הצפויה ממנו לציבור.

הצורך להחמיר בעונשו של עבריין שפגע באוצר המדינה, ובכך להגן על כלל הציבור, מוצא ביטויו בפסיקת בית משפט השלום בפתח-תקנה:⁶

אמרו חז"ל, לעניין מידת העונש, כי כל שהוא רחמן על אכזרים לבסוף נעשה אכזר על רחמנים, והרמב"ם מוסיף כי הרחמנות על העבריינים אכזריות היא על הברואים. הנאשמים פגעו באוצר המדינה ובכלל ("הברואים"), ואופי מעשי העבירה מצדיק הטלת קלון ע"י הרשעתם בדין וכליאה. בכך אין להתעלם משיקול התגמול כפשוטו והוא הקנס. זה תכליתו להעניש את הנאשם בפגיעה בכיסו, ובכך להביא תועלת לכלל, שהרי כספי הקנסות לאוצר המדינה המה ולשימוש אזרחיה, ובכך יהא גם ביטוי להטבת הנזק ולפיוס "הקורבן" (האזרחים) – "הברואים".

על הצורך להימנע מלרחם על עבריין שפגע בביטחון המדינה, וממילא בציבור בכללותו, עמד בית משפט העליון, בבטלו את החלטת ועדת השחרורים לנכות שליש מתקופת מאסרו של העבריין בגין התנהגות טובה:⁷

עונש כבד הוטל עליו על דותן, ואולם עוונתו כבד מעונשו. הוועדה הצבאית חייבת היתה לכבוש את רחמיה, וכמותה חייבים אף אנו לכבוש את רחמינו. וכבר לימדנו חז"ל: "כל שנעשה רחמן על האכזרי לסוף נעשה אכזר על הרחמנים"... ובגירסה שונה: "כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי, סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן"... מעלליו הרעים של דותן הם שהביאו עליו את העונש והם שימנעו את שיחרורו בתום שני שלישים מתקופת מאסרו בפועל.

גם בפסיקה הישראלית החדשה של דורנו, קיבל אפוא מאמר חז"ל שלפנינו משמעות, שלפיה, גילוי יחס סלחני כלפי מי שאינו ראוי לכך סופו שהוא מהווה פגיעה בציבור בכללותו. במשמעותו זו, נושא מאמר חז"ל שלפנינו אופי מוסרי, ויש בו הדרכה לשלטון ולרשויות אכיפת החוק לבל ינהגו ברחמים עם מי שאינו ראוי לכך, פן יבולע לציבור בכללותו. מן הפסיקה המודרנית שנזכרה לעיל מתבקש גם הקל וחומר: אם החברה זכאית להגנה מפני שודדים, מחזיקי סמים, מכי נשותיהם והפוגעים בביטחון המדינה, בוודאי שהיא זכאית להגנה מפני ארגוני הטרור והפעילים בהם, שמטרתם המוצהרת היא: חיסולה של מדינת ישראל. ממשלה שאינה פועלת לדיכוי של הטרור עד כלותו, מועלת אפוא בחובתה כלפי הציבור.

רחמנות על האכזרים – פגיעה בשלטון החוק

העיון במקור המדרשי של האימרה שלפנינו מגלה, כי המסר שעולה מדברי חז"ל שונה לחלוטין: אין מדובר במסר מוסרי, אלא בעיקרון משפטי שאותו מבקשים חז"ל לבטא באמצעות המדרש. עיקרון זה הוא: חובת הציות לחוק, ובמיוחד: חובתו של השלטון לציות לחוק. הנושא הקונקרטי שבו מדבר המדרש הוא אקטואלי להפליא: חובת השלטון למלא אחר חובותיו שעל-פי החוק – לנהל מלחמת חורמה כנגד כל מי שחורט על דגלו את השמדת ישראל כמטרה. וזה ביאורם של דברים:

⁴ ע"פ (באר שבע) 14/96 מדינת ישראל נ' פלוני, תקדין – מחוז, כרך 96 (2) תשנ"ו/ג"ז-1996, 312.

⁵ ת"פ (חדרה) 1477/97 מדינת ישראל נ' אנבריה אברהים, תקדין – שלום כרך 98 (1), תש"נ/ח"מיט-1998, 1441.

⁶ ת"פ (פתח תקוה) 95/1298 מדינת ישראל נ' אלי גל יבוא, תקדין – שלום, כרך 98 (1) תש"נ/ח"מיט-1998, 3233.

⁷ ג"פ 3959/99 התנועה למען איכות השלטון נ' הוועדה לעיון בעונש, תקדין – עליון כרך 99 (2) תשנ"ט/תש"ס 1999, 296.

על הפסוק האמור במלחמת שאול בעמלק (שמואל א, טו, ט): "ויחמול שאול והעם על אגג", נאמר במדרש:⁸

אמר ר' אליעזר: כל שנעשה רחמן על האכזרים, לסוף נעשה אכזר על הרחמנים, כתיב: "ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר", וכתיב (לקמן כב, יט) "ואת נוב עיר הכהנים הכה [= שאול] לפי חרב".

זכור, נצטווה שאול המלך על ידי שמואל הנביא: "לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לוי" (שמואל א, טו, ג). ציווי זה נבע ממצוות התורה למחות את זכר עמלק (דברים כה, יט), אבל בלב שאול והעם התעוררה חמלה על אגג מלך עמלק ועל מיטב הצאן והבקר, ובשל כך נמנע שאול מלמלא אחר דברי הנביא עד תום. על כך אומר המדרש, כי מי שנעשה רחמן על אכזרים – סופו שנעשה אכזר על רחמנים, שהרי שאול המלך נהג ברחמנות כלפי אגג (האכזר), וסופו שנעשה אכזר כלפי הרחמנים, הלא הם אנשי נוב עיר הכהנים, ששאול הרג אותם על לא עוול בכפם בגלל שחשד בהם כי סייעו לדוד.

אין מדובר כאן אפוא ברחמנות על אכזרים שסופה שהיא פוגעת **בכלל הציבור** ושעל-כן יש להימנע ממנה; מדובר כאן בתהליך פסיכולוגי שלפיו מי שמגלה יחס של רחמים כלפי אכזרים, סופו שיגלה יחס של אכזריות כלפי רחמנים. אין המדרש מברר כיצד התהליך הפסיכולוגי מתרחש.

מדרש זה קשה מכמה בחינות. הקושי הראשון: ההקבלה שבין אכזר ורחמן נראית לא כל כך מתאימה; מתאים היה יותר לומר: כל שנעשה רחמן על **הרשעים** או על **הפושעים**, לסוף נעשה אכזר על **הצדיקים**, או על **הישרים**. ביסוד המדרש מונחת ההנחה, כי יש לנהוג עם כל אחד כפי הנהגתו: יש לרחם על מי שראוי לכך, ויש לנהוג באכזריות עם מי שראוי לכך. הסיבה לכך שאין לרחם על אדם אכזר היא **רשעותו**, והסיבה לכך שאין לרחם על אדם ישר היא **ישרותו וצדקותו**, ולכאורה מתאים היה יותר לציין את אופיו הרע או הטוב של האדם, ולא את היותו אכזר או רחמן.⁹

קושי שני: המילה "אכזרים" המופיעה במדרש, אינה הולמת אלא את אגג, אבל בפסוק המקראי מדובר הרי גם בחמלת שאול והעם על **הצאן והבקר**, ולגביהם לא מתאים לומר: כל שנעשה רחמן על אכזרים, שהרי איזו אכזריות יש בצאן ובקר?

קושי שלישי: לכאורה אין כל היגיון בקביעה, שלפיה מי שנעשה רחמן על האכזרים סופו שנעשה אכזר על הרחמנים. לכאורה, המסקנה צריכה להיות הפוכה: אם אדם הוא כל כך רחמן עד שהוא מרחם אפילו על אכזרים, הרי שבוודאי ירחם גם על רחמנים, ומקל וחומר, מדוע סופו להיות אכזר כלפיהם? ואם כדבר הזה אירע עם שאול המלך, האם עובדת היותו אכזרי כלפי אנשי נוב **נובעת** מן העובדה שהיה רחמן כלפי אגג?

דומה, שקשיים אלה מסולקים כולם לאור נוסח אחר של מדרש חז"ל שלפנינו, המצוי במדרש קהלת-רבה; נוסח זה גם מעמידנו על משמעותו האמיתית של המדרש ועל הלקחים שיש להפיק ממנו. וכך אנו שונים שם:¹⁰

כל מי שנעשה רחמן **במקום** אכזרי, סוף שנעשה אכזרי **במקום** רחמן, שנאמר (שמואל א, כב, יט): "ואת נוב

⁸ תנחומא, פרשת מצורע, א: ילקוט שמעוני, שמואל א, רמז קכא.

⁹ ראו שערי תשובה, לרי יונה גירונדי, שער ג, סי' לו.

¹⁰ קהלת רבה ז, טו.

¹¹ ראו מ' זילברג, "כך דר- כו של תלמוד", ירושלים תשכ"ב, עמ' 68-70.

¹² ראו רמב"ם, הלכות מל- כ"ג, א.

¹³ דברים יז, יח-יט, ראה ספר החינוך, תקק.

עיר הכהנים הכה לפי חרב". ולא תהא נב כזרעו של עמלק!

אין מדובר כאן אפוא לא על רחמנות כלפי אכזרים, ולא על התאכזרות כלפי רחמנים – וממילא אין מקום לכל הקשיים דלעיל – אלא על רחמנות **בנסיבות שבהן נדרש יחס של אכזריות**, ועל התאכזרות **בנסיבות שבהן נדרש יחס של רחמים**. על-פי ההקשר, משמעות הדברים היא, שאם בנסיבות העניין הדין מחייב יחס של אכזריות, כי אז אין לנהוג ברחמים, משום שלא הרגש צריך לקבוע אלא הדין, ולהפך: אם, בנסיבות העניין, הדין מחייב יחס של רחמים, כי אז אין לנהוג באכזריות משום שהרגש מחייב זאת, אלא יש לנהוג כפי שהדין מחייב.

על משמעותו המלאה והמדויקת של מאמר חז"ל שלפנינו, נוכל ללמוד מתוך ההקשר שבו מצויים הדברים. וזו לשון המדרש בשלמותו:

"אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר" – אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך מדבר בשאול, דכתיב (שמואל א, טו, ה): "ויבא שאול עד עיר עמלק וגו'". רבי הונא ורבי בניה אומר: התחיל מדיין הוא כנגד בוראו ואמר, כך אמר הקב"ה: "לך והכית את עמלק", אם אנשים חטאו הנשים מה חטאו, והטף מה חטאו, והבקר ושור וחמור מה חטאו: יצתה בת קול ואמרה: "אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך. ורבנן אמרי התחיל מדיין כנגד עגלה ערופה ואומר: אל תהי צדיק הרבה יותר מבוראך" (דברים כא, ד): "וערפו שם את העגלה בנחל" – הוא הורג והיא נערפת, אם אדם חטא בהמה מה חטאה: יצתה בת קול ואמרה: "אל תהי צדיק הרבה". רבי שמעון בן לקיש אומר: כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שנעשה אכזרי במקום רחמן, ומנין שנעשה אכזרי במקום רחמן, שנאמר (שמואל א, כב, יט): "ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב", ולא תהא נב כזרעו של עמלק! ורבנן אמרין: כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי סוף שמדת הדין פוגעת בו שנאמר (שם, לא, ו): "וימת שאול ושלשת בניו".

המסר העולה מדברי חז"ל אלו הוא, שיש לקיים את הוראות החוק, גם אם קיום החוק אינו עולה בקנה אחד עם הרגש ההומאני. לפיכך יש לקיים את מצוות מתיית עמלק גם אם מבחינת הרגש יש בכך אכזריות, וכן יש לקיים את מצוות עגלה ערופה אף-על-פי שהבהמה לא חטאה ומבחינת הרגש יש בכך אכזריות. מאמר חז"ל שבו אנו עוסקים בא להשמיע לנו, שאם אדם מעמיד את הרגש מעל לחוק משיקולי רחמים, ואינו מקיים את הוראות החוק משום שלדעתו יש בהן אכזריות, סופו שהוא עתיד להעמיד את הרגש מעל לחוק גם כאשר החוק מחייב לרחמים בעוד שלפי הרגשתו הסובייקטיבית יש לנהוג במידת האכזריות.

מדרש זה הוא ביטוי מובהק לעיקרון של שלטון החוק, ובמשמעותו היותר קונקרטית: חובת השלטון לציית לחוק. לפי התפיסה היהודית, גם מלך מלכי המלכים כפוף לחוק,¹¹ וקל וחומר מלך בשר ודם.¹² התורה אף קבעה מצווה מיוחדת במלך, שיכתוב לו את ספר התורה ויקרא בו כל ימי חייו, כדי להסיר מלבו כל מחשבה כאילו הוא, כמלך, עומד כביכול מעל לחוק.¹³

תפיסה זו היא יסוד מוסד גם בשיטת המשפט הנוהגת בישראל: "עקרון שלטון החוק מופנה הן לפרטים וכן לזרועות השלטון, והוא חל גם על בית הנבחרים עצמו, בחינת שלטון החוק במחוקק".¹⁴ במקום אחד נאמר בפסיקת בית המשפט העליון, כי "נטילת החוק לידיים – כלומר הפרת החוק – אסורה היא על כל אדם. על אחת כמה וכמה שאסורה היא על איש ציבור, אשר אמור לשמש דוגמה ומופת לציבור כולו".¹⁵

משמעותו של המדרש שלפנינו היא, שאם החוק מטיל על השלטון לפעול בדרך מסוימת, אין בידי השלטון להימנע מביצוע חובתו שעל פי דין, בנימוק שדרך זו יש בה משום אכזריות, והיא נוגדת את תחושת הצדק שלו; על השלטון לבצע את החוק כרוחו וכלשונו. זה תמציתו של עקרון שלטון החוק – עיקרון החל, כאמור, הן בדין היהודי והן במשפט מדינת ישראל. המסר העולה מדברי המדרש הוא, שאם השלטון מעמיד שיקול כלשהו מעל החוק – ואפילו מדובר בשיקול הומניטרי – סופו שיעמיד גם שיקולים אחרים – ואפילו אנטי הומניטריים – מעל החוק, ואין לדבר סוף. אמות המידות היחידות שעל פיהן חייב השלטון לפעול הן אמות המידה של החוק, ושום שיקול – ויהא זה השיקול החשוב ביותר – אינו יכול לגבור על החוק.

מלחמת עמלק והמאבק בטרור הערבי

מפליא הדבר, עד כמה אקטואליים דברי חז"ל במדרש שלפנינו – ולא רק במישור העיוני, במתן הביטוי לעקרון היסוד של שלטון החוק, אלא גם במישור הקונקרטי של הנושא שבו מדברים חז"ל – ועד כמה הם ישימים למציאות של ימינו אלה.

עניינו של המדרש הוא: אי-ציותו של שאול המלך למצוות התורה להילחם מלחמת חורמה בעמלק. לא ששאל נמנע ממלחמה, הוא נלחם בעמלק, אלא שריחם על אגו ונמנע מלהמיתו (כשם שריחם על הצאן והבקר ונמנע מלהחרימו, בניגוד לציווי).

עמלק, בשעתו, היה נושא דגל הטרור נגד העם היהודי מעת שהיה לעם. הוא לא ניהל מלחמה עם ישראל, הוא זינב בנחשלים שבהם (דברים כה, יח). בשל כך ציוותה התורה ביחס לעמלק מה שלא ציוותה ביחס לאויבים שניהלו מלחמה עם ישראל. שלוש מצוות נצטוו ישראל ביחס לעמלק: מחייבת עמלק, זכירת מעשה עמלק והאיסור לשכוח את אשר עשה.

מצוות מחייבת עמלק – ובלשונו: זכייו הטרור עד כלותו – היא הראשונה שבה נצטוו ישראל עם כניסתם לארץ ישראל וכינונה של מלכות ישראל.¹⁶ הטעם לכך הוא, שלא ניתן לקיים חברה מתוקנת שבה משתולל הטרור, והציווי הוא "לאבד זכרו מיני ארץ ולשרש אחריו עד כלה".¹⁷ המסר לדורות הוא: עם הטרור לא ניתן להתפשר, ויש להילחם בו עד כלותו.

תורת ישראל לא הסתפקה במחייבת עמלק; היא ציוותה גם לדורות לזכור ולא לשכוח את אשר עשה עמלק. הטעם לכך הוא – "כדי שלא ישכח הדבר, פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות באורך הזמנים".¹⁸ טבעו של אדם, שהוא נוטה להשכיח מלבו את צרות העבר, וכתוצאה מכך עלולים להתקחות רגשי האיבה כלפי עמלק, מה שיגרום לרפיון

ברצון להילחם נגדו. ככל שהזמן חולף, עלולים אולי בני אדם לחשוב, שאין זה נורא כל כך לחיות עם אויב המזנב בנו, ומכל מקום הפתרון לכך אינו חייב להיות צבאי, אלא אולי מדיני, בלשון ימינו.

חטאו של שאול היה, שהעמיד את הרגשות ההומניים שלו מעל לחוק, ובניגוד למצוות התורה החליט להחיות את אגו, ולא להחרים את הצאן והבקר. על חטאו זה עתיד היה שאול לשלם לא רק בכיסאו, אלא גם בנטילת הממלכה ממנו ומזרעו, שכן אזהרת התורה היא

כל מלך בישראל שישב על כיסא מלכות, שיעשה מלחמה לה' בעמלק... תלה הכתוב שלמות הכיסא בנקמת עמלק, והוא לא נזהר בנקמתו, ועל כך נעש שאבד השם והכיסא... ונפל כיסא מלכותו.¹⁹

יש הסוברים, כי "עמלק" שייך להיסטוריה הרחוקה שלנו, וגם מצוות מחייבת עמלק שייכת להיסטוריה. לא כך סבור גדול הוגי הדעות היהודיים בדור האחרון, הרב יוסף דוב סולובייציק. הוא מוכיח, כי לפי שיטת הרמב"ם – עמלק קיים גם בימינו, ומצוות מחייבת עמלק גם היא קיימת בימינו. הא כיצד? – ביחס למצוות התורה להחרים את שבעת העממים שישבו בארץ עם כיבושה בידי יהושע, ציין הרמב"ם: "וכבר אבד זכרם". מילים אלה נשמטו על ידי הרמב"ם בפוסקו את ההלכה ביחס למחייבת עמלק.²¹ כתב על כך הרב סולובייציק:²²

מתוך דבריו נראה, כי עמלק עדיין קיים בעולם, בשעה ששבעת העמים כבר ירדו לתהום הנשיה. הכתוב מעיד, כי עמלק עדיין קיים בעולם. וצא וראה מה אמרה תורה: "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", אם כן אי אפשר לעמלק להימחות מן העולם עד ביאת המשיח, כך אמרו חז"ל: "אין הכיסא שלם ואין השם שלם עד שיימחה זרעו של עמלק". אבל – היכן הוא? – התשובה שמעתי פעם מפי אבא מרי זצ"ל, כי כל אומה המתנכלת לכלות את כנסת ישראל הופכת, על פי ההלכה, לעמלק.

כדברים האלה ממש כתב הרב אלחנן וסרמן, מחשובי ראשי הישיבות באירופה לפני השואה.²³

והנה כתוב: "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", והעידה תורה בזה, כי המלחמה הזאת קיימת בכל הדורות עד בוא המשיח.

ועוד כתב הרב י"ד סולובייציק, שם:

פרשת "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" איננה מוגבלת בתלותה הציבורית כמלחמת מצוה לגזע מסוים, אלא כוללת חובת התקוממות נגד כל אומה או קבוצה החוזרה שגוען של שנאה, והמכוונת את משטמתה כלפי כנסת ישראל. כשאומה חורטת על דגלה "לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד" היא הופכת לעמלק.

דברים אלה נכתבו ביחס לאיומיו של שליט מצרים באותם הימים, גמאל עבדול נאצר, להשמיד את ישראל.

¹⁴ בג"ץ 652/81 ח"כ יוסי שריד נ' יו"ר הכנסת, פ"ד לו (2), 197, בעמ' 202.

¹⁵ בג"ץ 1843/93 פנחסי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח (4), 492, בעמ' 504.

¹⁶ רמב"ם, הלכות מלכים א, א.

¹⁷ ספר החינוך, תרג.

¹⁸ ספר החינוך, שם.

¹⁹ פירוש רבינו בחיי לש" מות יז, טו.

²⁰ הלכות מלכים ה, ד.

²¹ שם, ה.

²² "יקול דודי דופק", בתוך: דברי הגות והערכה, ירושלים תשמ"ג, עמ' 50-49.

²³ "קובץ מאמרים", תל-א-ביב תשמ"ז, עמ' צב.

מסוים כארגון טרוריסטי, כי ההכרזה תופסת גם צירופים ונגזרות של אותו חבר אנשים, אם הם פועלים להשגת מטרות דומות באמצעים דומים.

כל זמן שהמשלה ניהלה מאבק בלתי מתפשר עם הטרור, ובכך מילאה אחר ציווי של המחוקק, היתה ידה על העליונה. המפנה חל עם תחילת האינתיפאדה בשנת 1988, כשהוחלט לא להגיב במלוא העוצמה כנגד הפעילות האלימה הגוברת והולכת ברחוב הערבי – פעילות שהתבטאה בידידי אבנים "בלבד" והלכה והחריפה ככל שארגוני הטרור נוכחו לדעת שצה"ל אינו מגיב בחומרה. היחס הסלחני והיד הרכה, שבה נהגה המשלה, הולידו טרור גובר והולך.

לשיא הגיעו גילויי האלימות בעקבות הסכמי אוסלו, שבהם קיבל על עצמו יאסר ערפאת, בשם אש"ף, התחייבות מוחלטת להפסקת מעשי האלימות. דווקא הסכמים אלו, שאמורים היו להוות – לפי תפיסתם של אדריכלי אוסלו – פתח לתקופה חדשה של רגיעה, הם שהביאו על היישוב היהודי בארץ-ישראל את התקופה החמורה ביותר מבחינת פיגועי הטרור, בעיקר בעטיה של נכונות המשלה לספק ל"משטרה הפלשתינית" עשרות אלפי כלי נשק. כלי נשק אלה אמורים היו לשמש בידי "משטרה" זו למלחמה בטרור נגד ישראל, אבל בסופו של דבר הופנו כמיות נשק אדירות אלה להגברת הטרור נגד יהודים. כל הנחות היסוד של מחלמי החלומות של הסכמי אוסלו התנפצו לעין כול, עם קריסתו המוחלטת, לאחרונה, של התהליך כולו (במה שקרוי: "אינתיפאדת אל-אקצה", שהחלה בראש השנה תשס"א). מתברר, שהיתה זו נאיביות לחשוב, שארגוני טרור ישתמשו בנשק שנתנה בידם ישראל כדי להילחם נגד אחיהם, החברים בארגוני טרור אחרים (החמאס והג'יהאד האיסלמי), בעוד שכולם מחויבים למטרה משותפת אחרת: השמדת ישראל.

ממה נובעת טעותם של כל השותפים לתהליך הכושל הקרוי "תהליך אוסלו"?

לעניות דעתי, טעותם נעוצה, בראש ובראשונה, באי-הפקת הלקחים מן הניסיון ההיסטורי, המלמד אותנו שוב ושוב, כי עם אויב המבקש להשמדך אינך יכול להתפשר אלא עליך להילחם בו עד כלותו. חובה אנושית-קיומית זו באה לביטוי במקורותינו בחובה החוקית להילחם בעמלק עד חורמה. כזכור, חטאו של שאול היה, בהעמדתם של שיקולים הומניטריים מעל החוק (ואולי היו לו גם שיקולים "מדיניים"?). שאול היה חייב על פי החוק לנהוג באגד מלך עמלק כדינו, ולהורגו ללא רחמים. תחת זאת, ריחם שאול על אגד והחיהו, ובכך חרף את דינו הוא ואת דין ממלכתו, וסופו שאיבד את כיסאו ואת ממלכתו. במילים אחרות: נכונותו של שאול לפתור את הסכסוך עם עמלק בדרכים מדיניות, בעוד שהחוק חייב אותו למגר את עמלק באופן מוחלט וללא פשרות, עלתה לו בכיסאו ובממלכתו.

שאול לא היה היחיד במלכי ישראל ששילם בכיסאו על כך שלא מילא אחר החובה להילחם באויב עד כלותו. דוגמה אחרת היא אחאב מלך ישראל, שעלה בידו לנצח את בן-הדד מלך ארם (סוריה של ימינו), שקם עליו עם קואליציה של שלושים ושניים מלכים וביקש להכניעו. לאחר הניצחון, התפתה אחאב לחוס על חייו של בן-הדד,

האיום להשמיד את ישראל חרוט כיום, במיוחד, על דגלם של ארגוני הטרור הערביים, המשמשים כחיל החלוץ בידי אלה הזוממים לכלותינו באמצעות תורת השלבים הידועה שלהם. בחוקת הפת"ח, שיאסר ערפאת הוא מפקדו העליון (לצד תפקידיו הנוספים, כיו"ר אש"ף וכיו"ר הרשות הפלשתינית), נאמר שחור על גבי לבן, כי המאבק המזוין לשחרור פלסטין כולה (עד הים), לא ייפסק עד לחיסולה המוחלט של המדינה הציונית ושחרור פלסטין בשלמותה (סעיף 19). חוקה זו, שערפאת ראה לפרסמה בספטמבר 1998 באתר האינטרנט של הפת"ח, גם קובעת, כי אין מקום לכל פתרון מדיני כחלופה לחיסול הכיבוש הציוני של פלסטין (סעיף 22). אין אפוא ספק, שארגוני הטרור הערביים – שהפת"ח הוא עמוד השדרה שלהם – אשר חרטו על דגלם את המטרה של השמדת ישראל, הם העמלק של דורנו, אשר יש להילחם בו כדי לעקרו מן השורש.

חובות המשלה במאבק נגד הטרור

המאבק בטרור הערבי – כמו המאבק בכל אויב שהוא – הוא, כמובן, בסמכותה של המדינה, והשאלה הנשאלת היא: האם השכילה מדינת ישראל, כנושאת דגל המאבק בטרור הערבי – הוא העמלק של ימינו – להפיק את הלקחים המתבקשים מפרשת מלחמת שאול בעמלק?

למרבה הצער, דומה שהתשובה היא שלילית. מבחינת החוק, מצוידת המדינה בכל הכלים הדרושים כדי לנהל מלחמת חורמה בעמלק של ימינו. אחד ממעשי החקיקה הראשונים של מדינת ישראל הצעירה היתה פקודת מניעת טרור, התש"ח-1948, ובה הוראות ברורות ביחס לדרכי הטיפול בארגוני הטרור (ואין צורך לפרט כאן בעניין זה). מכוחו של חוק זה הוכרזו במשך השנים כל ארגוני המחבלים למיניהם כארגוני טרור, ובמשך שנים רבות ניהלה המדינה נגדם מאבק בלתי מתפשר, מאבק שתכליתו למנוע מארגוני הטרור יכולת פעולה בכל תחום שהוא – בוודאי בתחום הצבאי – כדי לעקרו מן השורש. מטעם זה, כללו הכרזות המשלה שמכוח החוק לא רק את רשימת ארגוני הטרור הנקובים בשם, כי אם גם את פליגיהם וצירופיהם. תכליתו של החוק התבארה היטב על ידי בית המשפט העליון בדבריו הבאים:²⁴

לעקור טרור קיים מן השורש, ולמנוע טרור חדש, שלא יצמח מאותו שורש. מבחינת התכלית אין בכך כדי לשנות מאומה שחבר אנשים, שבחר בדרך הטרור, משנה את שמו, את הרכבו, את ארגונו או את סמליו, בלי שהוא משנה את מהותו. אחרת יוכל כל ארגון טרוריסטי לתעתע בחוק, ולהמשיך בדרכו, כשהוא רק מחליף את עורו. מבחינת התכלית של הפקודה למניעת טרור, וכדי שלא לסכל תכלית זאת, המהות היא הקובעת, ולא הצורה. הפקודה נועדה למנוע שפיכות דמים, ולא לעסוק בדקדוקי מלים, לפרק ארגון טרוריסטי מנשקו, ולא לאפשר לו, תחת מעטה של אדרת אחרת, להוסיף ולהחזיק בנשק. מכאן נובע כי המשלה רשאית לציין בהכרזה על חבר אנשים

²⁴ בני"ץ 6897/95 כהנא נ' תני"צ דוד קרויזר, פ"ד מט (4), 853, בעמ' 863.

לאחר שהלה – כאויב מובס – הבטיח לו הבטחות שונות, ולא עוד אלא שנאות לכרות עימו ברית (מלכים א, כ, לד). על כך הודיעו הנביא (שם, מב), כי לאחר ששילח את בן-הדד שאותו היה עליו להרוג, עתיד הוא לשלם על כך בנפשו. המלחמה המחודשת אכן לא איחרה לבוא, ובה נפל אחאב (שם, כב, לד). הלקח המתחייב גם מפרשה זו הוא, שאויב שקם על ישראל להשמידו, אין לחוס ואין לרחם עליו, אלא יש לעשות לו כאשר זמם הוא לעשות; בוודאי שאין לכרות עימו ברית, שאין לה כל סיכוי להתקיים.

חטאן של כל ממשלות ישראל למן תחילת האינתיפאדה היה: אי-מילוי מושלם אחר הוראות החוק בנושא המאבק הבלתי מתפשר בטרור – חוק, שהוא עברוננו, כמדינה יהודית, צורך **קיומי**. תחילתו של החטא בגילויי הסלחנות כלפי מפירי הסדר ומייד האבנים (שהרי מדובר בנשק "קרי", שכביכול אין בו סכנת מוות), וסופו – בהעמדתו של שיקול "השלום" כערך-על הדוחה מפניו את החובה להיאבק בטרור **עד כלותו**. כי זאת יש לדעת: ארגון אש"ף, שמתעמו חתם ערפאת על הסכם הצהרת העקרונות ביום 13.9.93 (הסכם אוסלו הראשון), ועל ההסכמים שבאו בעקבותיו, הוא ארגון טרור מוכרז כחוק, שבעצם החתימה על ההסכם עמו היה משום תמיכה בארגון טרור, מה שמהווה עבירה, לכאורה, על פקודת מניעת טרור. בנכונותה של הממשלה לקשור קשרים עם ארגון טרור המוכרז כחוק, פעלה הממשלה ביודעין בניגוד לחובתה שמכוח החוק "לעקור טרור קיים מן השורש, ולמנוע טרור חדש, שלא יצמח מאותו שורש", כלשון בית המשפט העליון.

הממשלה, במקום לפעול למיגור הטרור עד כלותו (ואין דרך אחרת מאשר לפגוע בכל מי שמרים ידו על יהודי), נתנה ידה ליצירתו של גוף חדש, פורה ראש ולענה, הלא הוא "הרשות הפלשתינית", ומסרה בידה כמויות גדולות של נשק, בעוד שזו מחזיקה באמנה הנאצית הידועה לשמצה שלה, הקוראת בגלוי להשמדתה של מדינת ישראל. חוקת הפת"ח, הנזכרת לעיל, באה להעניק לאמנה משנה תוקף פוליטי.

ההצדקה להפרת חובתה החוקית של הממשלה לפעול כנגד ארגוני הטרור עד כלותם היתה: השאיפה לשלום כערך-על הגובר על כל שיקול אחר. בהעמידה את ערך השלום מעל החוק, פעלה הממשלה בניגוד לעקרונות שלטון החוק, האוסר על כל רשות, כולל הממשלה עצמה, להעמיד שיקול כלשהו מעל החוק. אומר על כך השופט יצחק זמיר: ²⁵

עשויה הרשות השלטונית להעלות טענה, שיש בה כאילו להצדיק סטייה מן החוק, וכך היא אומרת: צריך שהחוק ישרת את המדינה, החוק הוא רק שיקול אחד, יש שיקולים נוספים לא פחות חשובים, טובת המדינה היא שיקול כזה, ואפשר שתהיה לו עדיפות על החוק... שיקולים של ביטחון המדינה הועלו לעתים כדי להצדיק צעדים שונים שלא היה להם בסיס בדין. לכאורה זוהי טענה שיש בה טעם. וכי מה לנו חשוב יותר מטובת המדינה? אך קל להיווכח שבפועל זוהי טענה מסוכנת מאוד. ידועה האמרה שמאחורי הפטריוטיזם עשוי להסתתר כל מעשה נבלה. טענה זאת, כשהיא לעצמה, עשויה למוטט את העיקרון של חוקיות השלטון ועמו את שלטון החוק.

דברים דומים נאמרו על ידי בית המשפט העליון, מפי השופט חיים כהן: ²⁶

יש מן המדינות אשר בהן ביטחון המדינה, או קדושת הדת, או הישגי הרבולוציה וסכנות הקונטרבולוציה, וכל כיוצא באלה ערכים מערכים שונים, מכסים על כל פשע ומכפרים על כל מעשה שנעשה ללא סמכות ובניגוד לחוק. יש מהן אשר המציאו "משפט טבעי" הגבוה מכל חוק, והמבטל אותו במקרה של צורך, בחינת עת לעשות הפרו התורה. כל אלה אינן דרכיה של מדינת ישראל. דרכיה דרכי חוק, והחוק ניתן מפי הכנסת או מכוח הסמכתה המפורשת.

על המצב העלול להיווצר במדינה אם רשויות השלטון לא ימלאו אחר העיקרון של שלטון החוק, כותב פרופ' יצחק זמיר: ²⁷

אם נרשה כי צורכי השעה, כפי שהם נראים לגורם זה או אחר במערכת השלטון, יצדיקו הפרת חוק על ידי אותו גורם, מתוך טענה של ביטחון המדינה או טובת הציבור, אנו עלולים למצוא עצמנו בדרך ממדינת חוק השומרת על זכויות האזרח, אל סוג אחר של מדינה.

ערך ה"שלום" אינו עולה בחשיבותו על ערכים אחרים, כמו ביטחון המדינה, קדושת הדת או טובת הציבור, אשר אף הם אין בהם כדי לגבור על הוראות חוק קיים. אם חובתה של הממשלה היא להיאבק בטרור, כמצוות המחוקק, וזאת כדי **לעקרו מן השורש**, ולא לאפשר צמיחתו של טרור חדש, אין בכוחו של ערך כלשהו, כולל ערך ה"שלום", כדי לגבור על חובתה החוקית של הממשלה. בוודאי שאין בערך זה כדי להצדיק כריתת הסכמים עם ארגוני טרור – מה שנותן להם לגיטימציה, ומאפשר להם להמשיך ולפעול לקידום מטרותיהם.

דבר זה נכון היה גם אילו מדובר היה בשלום אמת, והוא נכון כפל כפליים לאחר שהתברר סופית, כי כל הדיבורים על שלום הם עורבא פרח, והטרור רק הולך וגובר עד כדי מלחמה ממש. הולך ומתברר לעיני כול, עד כמה אווילית היתה האמונה של אדריכלי אוסלו, כאילו חתימה על הסכם שלום עם ארגון טרור – המחויב על פי הגדרתו להמשך הטרור עד לחיסולה המוחלט של מדינת ישראל – תביא לשלום.

אילו השכילו מנהיגי ישראל להבין כי עם הטרור לא תיתכנה פשרות כלשהן, ובוודאי שאין לתמוך בו ולסייע לו באספקת נשק, בניגוד משווע לחוק, ייתכן אמנם – ואף קרוב לוודאי – שהמאבק בטרור היה נמשך עד עצם היום הזה, אבל ברור לחלוטין שהוא היה נושא אופני שונה לחלוטין. לא הרי המאבק בארגוני טרור שאין ברשותם נשק לרוב כפי שהיה לפני תהליך אוסלו – כהרי המאבק בארגוני טרור משופעים בנשק שסופק להם על ידי הממשלה, והשולטים בערי מקלט בטוחות שאליהם יכולים להימלט בקלות הרוצחים, המזנבים בנו בכל יום, ללא כל חשש שייתפסו. המאבק היום בטרור קשה ביותר, ושום פתרון, חוץ מן הפתרון החוקי היחיד – מלחמת חורמה כדי לעקור את הטרור מן השורש – לא יצלח.

²⁵ זמיר, "היועץ המשפטי לממשלה והמאבק על חוקיות השלטון", עיוני משפט, כרך יא (תש"מ-מ"ז), 413.

²⁶ ע"ב 1/65 ירדור נ' ועדת הבחירות המרכזית לכ"ס תש"ט, פ"ד י"ט (3), 382.

²⁷ דבריו מובאים ע"י משה נגבי, "משבר שלטון החוק", תל אביב תש"מ, עמ' 10.

עצה לראש הממשלה הנבחר

הוא להילחם כנגד מי שמחזיק בעמלקיותו; אבל מי שחפץ באמת ובתמים לחיות עימנו בשלום – אסור לפגוע בו.²⁸ החתירה לשלום יכולה להתבסס רק על מגעים עם אותם מערביי ארץ-ישראל המוכנים באמת ובתמים להשלים עימנו ועם קיומנו כמדינה יהודית. מי שאינו מוכן לכך – וכאלה הם כל ארגוני הטרור – אינו יכול להיות שותף למהלכי שלום כלשהם, ויש להילחם בו עד שייעקר מן העולם.

בסופו של מדרש חז"ל שצוטט לעיל, נאמר, כי "מי שנעשה רחמן במקום אכזר" – ובלשונו: מי שמעמיד ערכים הומניטריים, כביכול, מעל לחוק, המצווה עליו לנהוג עם האזרחים כפי המתחייב – "סוף שמידת הדין פוגעת בו".²⁹ היא משמעותה של "מידת הדין" אשר היא, ניסיון העבר הקרוב שלנו מוכיח, כי התמדתם של ראשי הממשלה הקודמים בתהליך אוסלו לא עלתה יפה, אף לא לאחד מהם, ובסופו של דבר התפוצץ התהליך כולו לעינינו בחודשים האחרונים. יש לקוות שראש הממשלה החדש יפיק את הלקחים מן העבר הרחוק והקרוב כאחד, ולא יחזור על שגיאות קודמיו. אם כך יעשה, יש סיכוי לפתיחת דף חדש ומבטיח בקורות מדינתנו.

באשר לרעיונות הנואלים, כאילו נכונותה של ישראל למסור לארגוני הטרור הערביים חלקים נוספים מארץ-ישראל תביא להפחתת הטרור או להשקטתו, יש להפנות את ראש הממשלה לדברי האזהרה בני האלמוות של התורה ביחס לאויבי ישראל המבקשים להשמידו: "והיה אשר תותירו מהם לשפכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם, וצרו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה" (במדבר לג, נה). פירושו של דברי אזהרה אלה הוא: "לא מלבד שיחזיקו בחלק מהארץ שלא זכיתם בו, אלא גם חלק שזכיתם בו אתם וישבתם בו – וצרו אתכם על חלק שאתם יושבים בו לומר: קומו צאו ממנו". בעברית מודרנית: הבורח מן הטרור – הטרור ירדוף אחריו לכל מקום. כך פירש ר' חיים בן עטר בפירושו "אור החיים" על התורה; חכם זה, שחי בצפון אפריקה במאה ה-18 ועלה באחרית ימיו לארץ, גילה הבנה עמוקה בנפש הקמים עלינו לכולתנו, הרבה יותר מכמה וכמה מזרחנים, אנשי מודיעין ומדינאים, החיים בינינו היום. אמת בסיסית זו לא השתנתה ולא תשתנה לעולם.

מה טוב יהיה לכולנו, אם ראש הממשלה יטה אוזן לחוכמת חכמינו, ומהם ישאב תעצומות-נפש לקראת המשימות הקשות הניצבות בפניו. אף זה מסממניה של מדינה יהודית – שמנהיגי המדינה יעצבו את דרכם המדינית בהנהגת עם ישראל, לאור ערכי הנצח שהנחילו לנו נביאינו וחכמי הדורות כולם, שהאמת בלבד היתה נר לרגליהם, ולא שיקולים פוליטיים בני-חלוף. ■

בפני ראש הממשלה הנבחר עומדות שתי דרכים אפשריות: האחת – להמשיך במתווה אוסלו, תוך ניסיון לצמצום, או למזעור נזקים. משמעותה של דרך זו: המשך שיתוף הפעולה עם ארגוני הטרור, מה שיאפשר להם להמשיך להתקיים, ואף לשגשג, ולהמשיך לפעול לקידום מטרותיהם לחיסולה של מדינת ישראל בשלבים. לארגוני הטרור אין שום עניין לבד מהשגת מטרה סופית זו, ולו בשלבים. בטווח הקצר עשויה דרך זו לקסום, שכן בשלב הראשון יתקיימו פגישות, ויהיו מגעים, ויערכו דיונים, ובכל אלה יותפזו ידידים למיניהם מארצות קרובות ורחוקות, ובהחלט ייתכן שבשלב הזה יאותו ארגוני הטרור לתת פסק-זמן, שיימדד בימים ואולי אף בשבועות ובחודשים, שבהם לא יהיו רציחות, אבל זאת תוך איום ברור, שאם ישראל לא תיענה בסופו של דבר לתכתיב הערבי במלואו, יחודש הטרור וביתר שאת. אם יבחר ראש ממשלה בדרך זו, יתברר לו עד מהרה כי עלה על דרך ללא מוצא, שכן **אין כל סיכוי** להגיע להבנה עם ארגוני הטרור הקמים עלינו לכולתנו, שעל דגלם חרוטה מטרה אחת ויחידה: השמדת מדינת ישראל.

הדרך השנייה – זו הנראית בטווח הקצר קשה יותר – היא להתנתק לחלוטין ממתווה אוסלו, שכל בר-דעת מבין – וכך גם הכריזו מנהיגי ארגוני הטרור – שהוא קרס לחלוטין במאורעות החודשים האחרונים. דרך זו גורסת חזרה לשיטה הישנה והטובה של מלחמת חורמה כנגד ארגוני הטרור עד כלותם, כמאמר הכתוב: "מלחמה לה" בעמלק מדור דור". זו אמנם מלחמה מתמשכת ומתישה, אבל אם חפצי חיים אנחנו – אין בילתה; תפקידו של ראש הממשלה הוא להסביר לציבור אמת בסיסית זו. מנהיגות אמיצה חייבת לדבר אל העם אמת, ולחדול מלפטם את הציבור באשליות כזב.

אם, חלילה, לא ילך ראש הממשלה בדרך זו, יוכיח, כקודמיו, שלא הפיק את הלקחים הדרושים, לא מניסיון מאה השנים האחרונות, ולא מדברי נביאינו וחכמינו שהובאו לעיל, ואשר בהם גלומה האזהרה למנהיגים לבל יעמידו ערך כלשהו – כולל ערכים אשר בעיניהם נחשבים כהומניטריים, או כבעלי חשיבות מדינית ממדרגה ראשונה – מעל לחוק, ואם החוק מחייב מלחמת חורמה בעמלק של דורנו כדי לעוקרו מן השורש, הרי שזו הדרך שבה עליהם לילך. רק הליכה בדרך זו יש בה תקווה לדרך חדשה שתוציא את עם ישראל מן המיצר.

למען הסר ספק, מן הראוי להדגיש, כי מלחמת החורמה שעליה מצווה ראש הממשלה, והממשלה כולה בהנהגתו, אינה אמורה, חלילה, כלפי כלל הציבור הערבי החי בקרבנו; הדברים אמורים, כמובן, רק ביחס לארגוני הטרור המבקשים להשמידנו. גם ביחס לעמלק – הציווי

²⁸ ראו כסף-משנה על הרמ"ב"ם, הלכות מלכים ו, ד; מנחת-חינוך, תרד.

"עם במלחמה, עם שהלך דרך ארוכה, דרכו הוא, ובשובו למולדת גילה כי עליו לשלוח חרב כדי לממש תפילה, והתפילה והחרב שירתו תורה, ונחלה וחזון: תורת משה, נחלת יהושע, חזון ישעיהו. לא אנחנו פנינו אל החרב, היא הופנתה כנגדנו. היא התהפכה כאן, מעל ראשינו, כצל מאיים, אותו צל שלא הוסר מעלינו מאז יציאת מצרים."

שמעון פרס